

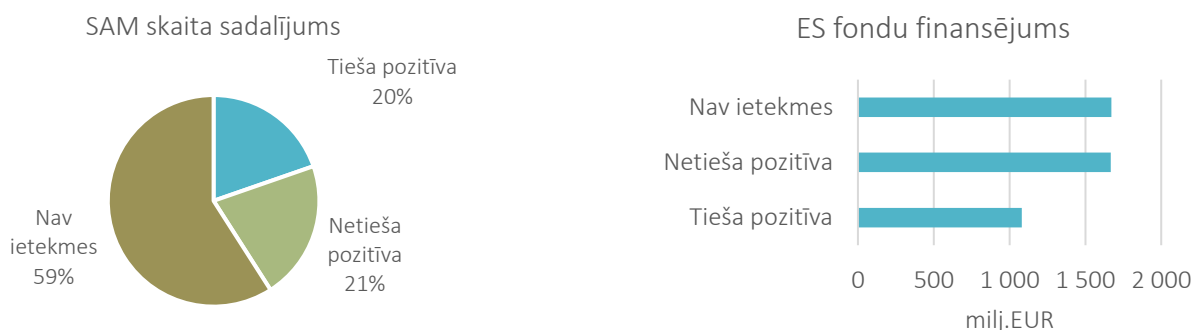
AKTUĀLĀ INFORMĀCIJA PAR DARBĪBAS PROGRAMMAS “IZAUGSME UN NODARBINĀTĪBA” HORIZONTĀLĀ PRINCIPA “ILGTSPĒJĪGA ATTĪSTĪBA” ĪSTENOŠANU LĪDZ 11.11.2021.

Darbības horizontālā principa “Ilgtspējīga attīstība” (turpmāk – horizontālais princips) īstenošanai:

- 1) Darbības programmas izstrādē, lai nodrošinātu klimata, vides un dabas aizsardzības mērķu integrāciju citu nozaru attīstības specifisko atbalsta mērķu un pasākumu (turpmāk – SAM) plānošanā;
- 2) kritēriju izstrādē, piemēram, nodrošinot prioritāru atbalstu projektiem ar ietekmi ilgtermiņā vides kvalitātes uzlabošanas jomā, (piemēram, projektu iesniegumu vērtējumā paredzot papildu punktus, ja projekta ietvaros tiek plānoti negatīvas ietekmes uz vidi samazinoši pasākumi, tiek plānots piemērot “zaļo iepirkumu” u.c.), kā arī atkritumu apsaimniekošanas hierarhijas īstenošanai, tostarp atkritumu rašanās novēršanai un radīto atkritumu apjoma un bīstamības samazināšanai;
- 3) Ministru Kabineta (turpmāk – MK) noteikumu izstrādes posmā, paredzot jau konkrētus nosacījumus klimata, vides un dabas aizsardzības mērķu, uzraudzības rādītāju noteikšanā;
- 4) horizontālā principa uzraudzība projektu atlases, īstenošanas un pēcuzraudzības posmā, nodrošinot rezultātu monitoringu un pētījumus par Kohēzijas politikas fondu ieguldījumu ietekmi uz vides kvalitāti.

I. Horizontālā principa ievērošana Darbības programmas atbalsta virzienu un finansējuma plānošanā

Tiešas pozitīvas ietekmes uz horizontālo principu SAM finansējums 1 081 milj. EUR kopumā ir 24%, savukārt netiešas un bez ietekmes SAM finansējums ir katrs 38% apmērā no kopējā Darbības programmas finansējuma 4 418 milj. EUR (1. attēls).

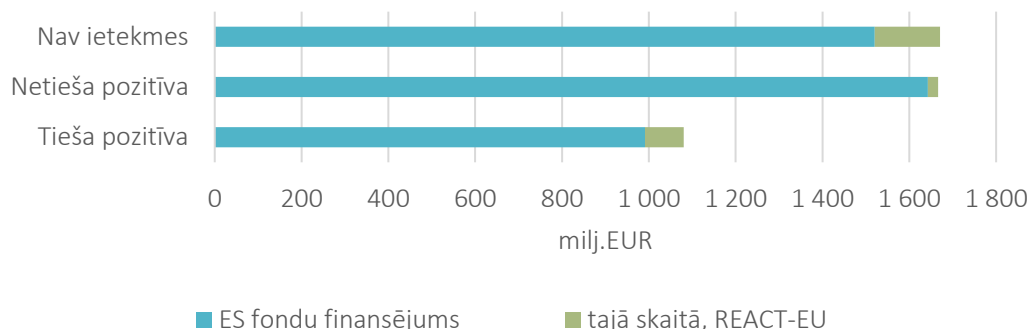

1. attēls. Darbības programmā noteikto SAM ietekmes uz horizontālo principu sadalījums pēc SAM skaita un plānotā finansējuma, milj. EUR¹

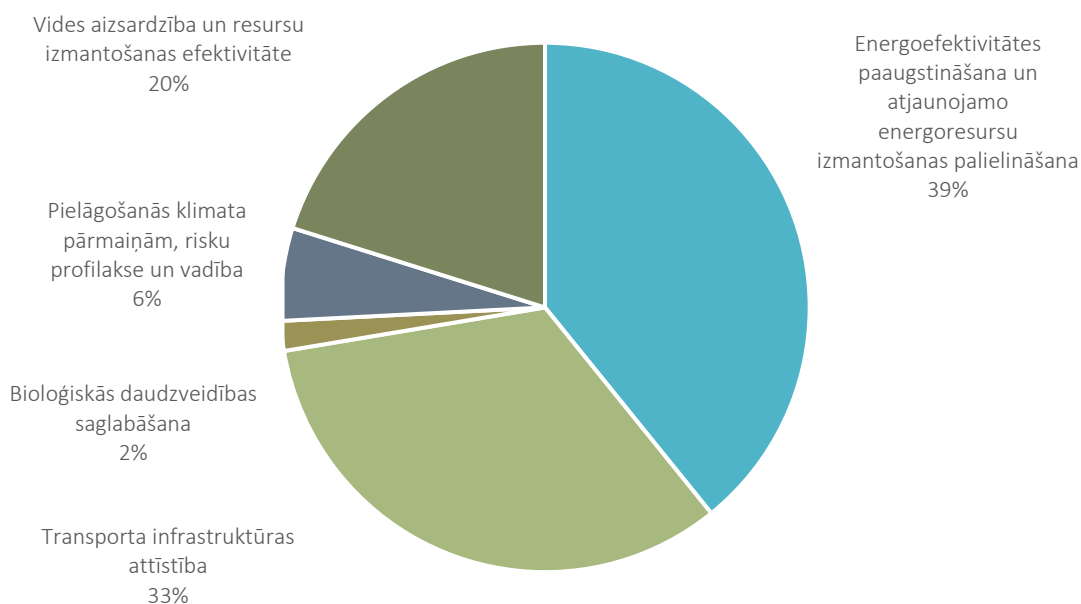
Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai piešķirtais papildu Atveseļošanas palīdzības kohēzijas un Eiropas teritorijām (turpmāk – REACT-EU) finansējums 264 milj. EUR apmērā (2. attēls) ir novirzīts pasākumiem ar netiešu pozitīvu ietekmi (tostarp, lai sekmētu mazo, vidējo komersantu izveidi un attīstību, īpaši apstrādes rūpniecībā un Viedās specializācijas stratēģijas (RIS3) prioritārajās nozarēs) nepilnu 2% apmērā no kopējā finansējuma visos SAM ar šādu ietekmi uz horizontālo prioritāti, 8%

¹ Datu avots: VARAM apkopojums, izmantojot Darbības programmu un MK noteikumus par SAM īstenošanu

apmērā SAM ar tiešu pozitīvu ietekmi, tostarp vides un reģionālās attīstības pasākumiem, bet visvairāk 9% apmērā finansējums ir mērķēts atbalstam izglītības, tajā skaitā nodarbināto apmācībām, pētniecības, kultūras un, protams, veselības nozarēs.

2. attēls. REACT –EU finansējums sadalījumā pēc tā ietekmes uz horizontālo principu²

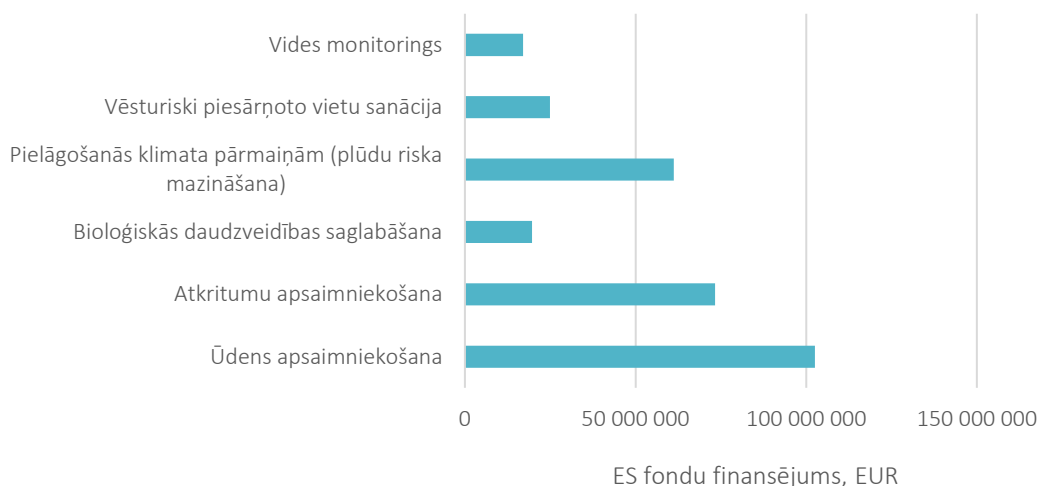

3. attēls. Tiešas pozitīvas ietekmes SAM finansējuma sadalījums pa horizontālā principa prioritārajiem virzieniem, %³

Lai nodrošinātu klimata, vides un dabas aizsardzības mērķu sasniegšanu tiešas pozitīvas ietekmes SAM ietvaros (3. attēls) būtisks finansējuma īpatsvars 39% apmērā jeb 423 milj. EUR ir novirzīts energoefektivitātes, tajā skaitā siltumapgādes efektivitātes paaugstināšanai valsts, pašvaldību un dzīvojamās ēkās, atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanai. Sabiedriskā transporta, tostarp, sliežu ceļu, autobusu, lidostas, kā arī elektrotransporta uzlādes infrastruktūras attīstīšanai ir plānots finansējums 33% apmērā jeb 359 milj. EUR.

² Datu avots: VARAM apkopojums, izmantojot Darbības programmu un MK noteikumus par SAM īstenošanu

³ Datu avots: VARAM apkopojums, izmantojot Darbības programmu un MK noteikumus par SAM īstenošanu

4. attēls. ES fondu finansējuma sadalījums vides un dabas aizsardzībai, %⁴

Vides un dabas aizsardzības jomā (4. attēls) kopumā plānots finansējums 298 milj. EUR. Finansējumu 102 milj. EUR plānots ieguldīt, lai nodrošinātu Eiropas Savienības direktīvu prasību izpildi ar notekūdeņiem vidē novadāmā piesārņojuma mazināšanai, 73 milj. EUR atkritumsaimniecības mērķu īstenošanai, 61 milj. EUR plūdu riska mazināšanai un krasta erozijas novēršanai, 24 milj. EUR vēsturiski piesārņoto vietu Inčukalna sērskābā gudrona dīķu sanācijas darbiem, kā arī nepilni 20 milj. EUR dabas vērtību inventarizācijai, dabas aizsardzības plānu izstrādei, biotopu atjaunošanai, kā arī antropogēno slodzi mazinošas infrastruktūras izveidei *Natura 2000* teritorijās.

Kopumā horizontālā principa kritēriju iekļaušana SAM projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju sarakstā ne tikai SAM ar tiešu pozitīvu ietekmi uz horizontālo principu, bet arī SAM ar netiešu pozitīvu ietekmi un SAM, kuriem nav ietekmes, norāda uz to, ka klimata, vides un dabas aizsardzības jautājumi ir aktuāli visās tautsaimniecības nozarēs, dažādās mērķgrupās – ne tikai valsts un pašvaldību līmenī, bet arī komersantiem, kas nav ikdienā tieši saistīti ar vides aizsardzības jautājumiem.

II. Informācija par sasniegtajām horizontālā principa rādītāju vērtībām

SAM ar tiešu un netiešu pozitīvu ietekmi, kā arī SAM, kuros nav ietekmes uz horizontālo principu, darbības programmā noteikti specifiskie horizontālā principa rādītāji:

- ieguldītais finansējums eko-inovācijās,
- atbalstu saņēmušie komersanti eko-inovāciju jomā,
- apmācīto skaits vides un klimata pārmaiņu jomās,
- enerģijas gala patēriņš,
- zaļās darba vietas,
- zaļais iepirkums vai zaļais publiskais iepirkums.

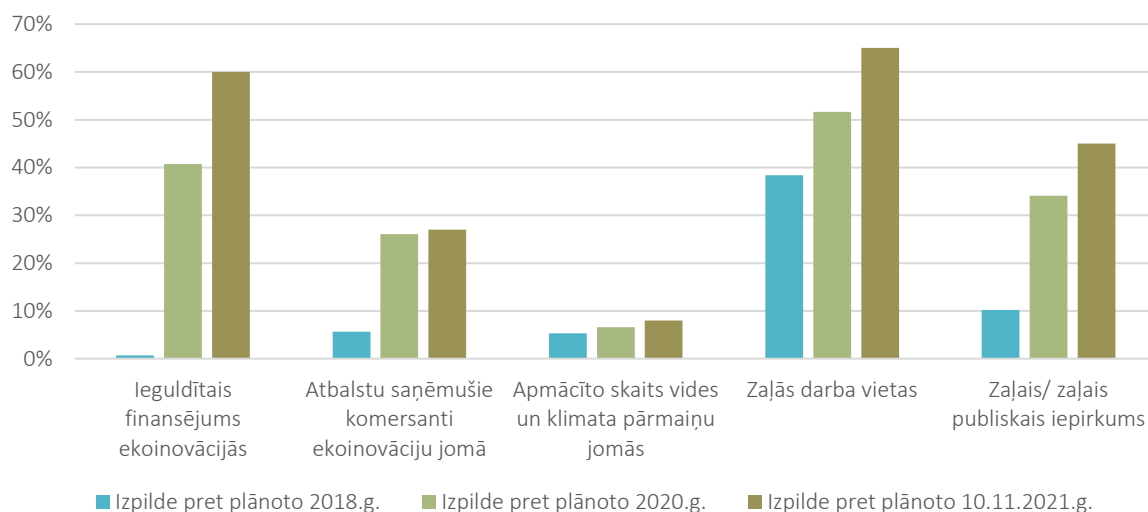
Datus par sasniegtajiem horizontālā principa rādītājiem finansējuma saņēmēji sniedz pēc projekta īstenošanas vai projekta iznākuma rādītāju sasniegšanas atbilstoši vienošanās vai līguma nosacījumiem. Tā kā projektā nav obligāti jānorāda sasniedzamā (plānotā) horizontālā principa rādītāja vērtība, tad daļa finansējuma saņēmēju to nav norādījuši. Pamatojoties uz Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmas (KP VIS) projektu informāciju, tomēr var izdarīt secinājumu, ka īstenošanā esošajos līgumos, kuros ir plānoti horizontālā principa rādītāji, to sasniegšana turpinās. To attēlo 5. tabulā specifisko

⁴ Datu avots: VARAM apkopojums, izmantojot Darbības programmu un MK noteikumus par SAM īstenošanu

horizontālā principa rādītāju sasniegtās vērtības pabeigtajos projektos, kas kopsakarā ar 6. attēlā indikatīvo vērtību sasniegšanas progresu īstenošanā esošajos un pabeigtajos projektos, ļauj secināt, ka sadarbības iestādei un finansējuma saņēmējiem būtu jāizvērtē kavēšanās iemesli to rādītāju sasniegšanā, kur progress pēdējos gados nav bijis pietiekams, piemēram, apmācīto vides un klimata pārmaiņu jomā, kā arī eko-inovāciju jomā atbalstu saņēmušo komersantu skaita pieaugumam.

5. tabula. Darbības programmā noteikto specifisko horizontālā principa rādītāju sasniegtās vērtības pabeigtajos projektos⁵

HP IA rādītājs	Rādītāja aktuālā vērtība (2021.)
Ieguldītais finansējums eko-inovācijās, EUR	13 032 013
Atbalstu saņēmušie komersanti eko-inovāciju jomā, skaits	40
Apmācīto skaits vides un klimata pārmaiņu jomās, skaits	490
Enerģijas gala patēriņš, MWh	615 997
Zaļās darba vietas, skaits (atbilst pilna laika ekvivalentam)	127
Zaļais iepirkums vai zaļais publiskais iepirkums, EUR	61 473 696

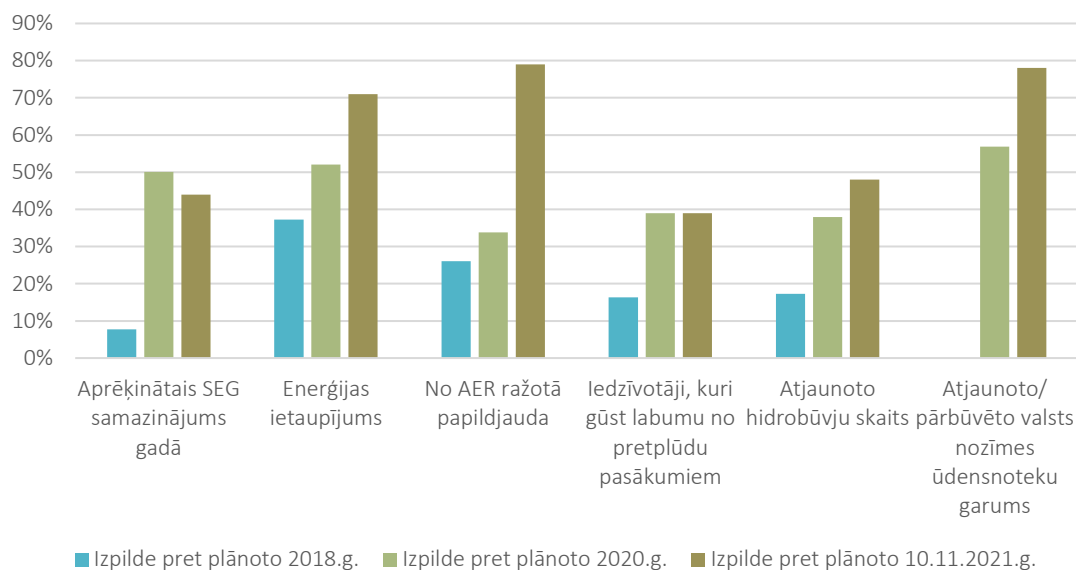

6. attēls. Specifisko horizontālās prioritātes rādītāju indikatīvs vērtību sasniegšanas progress, ņemot vērā īstenošanā esošajos un pabeigtajos projektos plānoto vērtību^{6 7}.

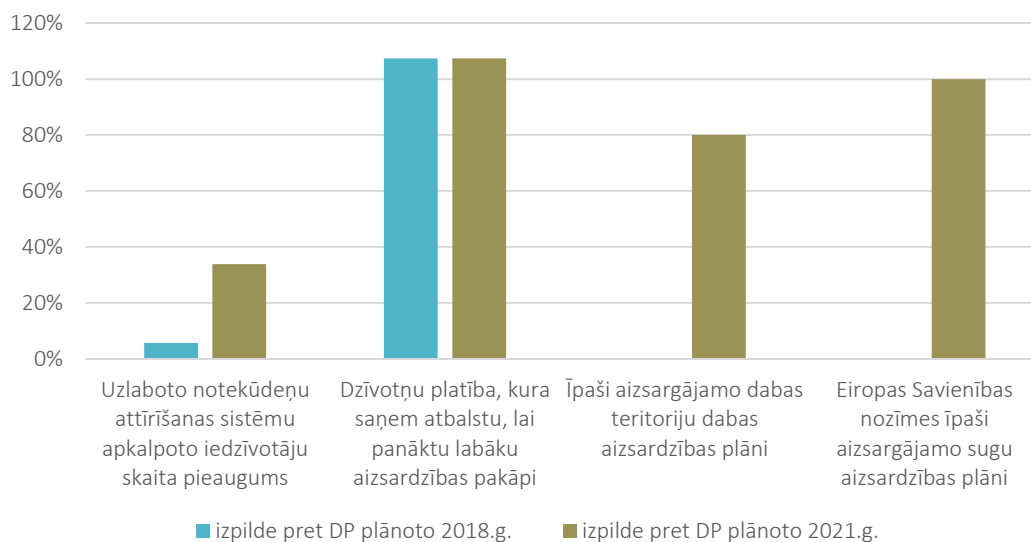
⁵ Datu avots: KPVIS DAR atskaite, 2021. gada novembris

⁶ Visos projektos netiek norādīta plānotā vērtība, turklāt plānotā vērtība pa gadiem mainās atbilstoši konkrētā gada jauniem noslēgtiem projektu līgumiem

⁷ Datu avots: KPVIS DAR atskaite, 2021. gada novembris

7. attēls. SAM ar tiešu pozitīvu ietekmi uz horizontālo prioritāti klimata pārmaiņu samazināšanas un klimata pielāgošanās iznākuma rādītāju izpildes progress⁸

8. attēls. Vides jomas SAM ar tiešu pozitīvu ietekmi uz horizontālo prioritāti iznākuma rādītāju izpilde⁹

Eiropas Savienības fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda izmaksu attiecināmības periods noslēdzas 2023. gada beigās, tomēr specifisko atbalsta mērķu projektos šajā laika periodā ir izaicinājums sasniegt plānotās uzraudzības rādītāju vērtības. Viens no kavējuma cēloņiem ir arī finansējuma pārdales, tajā skaitā, atbilstoši tirgus situācijai un dzelzceļa pārvadājumu prognozēm, novirzot ieguldījumus citos ar transportu saistītos ekonomiski pamatotos virzienos, kas vērsti uz klimata mērķu sasniegšanu un multimodālas pasažieru pārvadājumu sistēmas attīstību. Izaicinājums ir ne tikai sasniegt klimata pārmaiņu samazināšanas, pielāgošanās pasākumos plānotās rādītāju vērtības (7. attēls), īpaši siltumnīcefekta gāzu samazinājumam un pret plūdu un krasta erozijas pasākumu īstenošanai pilsētās un blīvi apdzīvotās vietās, bet arī vides jomā (8. attēls). Vides jomā joprojām saglabājas izaicinājums

⁸ Datu avots: KPVIS DAR atskaite, 2021. gada novembris

⁹ Datu avots: KPVIS DAR atskaite, 2021. gada novembris

veicināt mājsaimniecību pieslēgumu centralizētajiem kanalizācijas tīkliem izbūvi, dabas aizsardzības plānu izstrādi, ieviešanu, un atkritumsaimniecības jomā, lai nodrošinātu darbības programmā noteikto mērķi pilnveidojot atkritumu saimniecības infrastruktūru, palielinot atkritumu pārstrādes jaudas un samazinot apglabāto bioloģiski noārdāmo atkritumu apjomu.

9. tabula. SAM ar tiešu pozitīvu ietekmi uz horizontālo prioritāti rezultāta rādītāju sasniegšanas progress¹⁰

SAM/SAMP rezultāta rādītāji	Sākotnējais (2013.)	Plānotais (2023.)	Sasniegtais (2020.)	Izpilde (%)
Piesārņoto vietu un piesārņojumu emitējošo objektu skaits, kuros jāsamazina vides un sociālekonomisko zaudējumu risks, kas rastos šo vietu applūšanas gadījumā	88	74	70	129%
Plūdu apdraudējums hidrobūvju aizsargātajās platībās, ha	82 300,0	35 000,0	64 731	37%
Plūdu apdraudēto iedzīvotāju skaits Latvijas lauku teritorijās, skaits	21 000	8 500	13 591	59%
Pārstrādātais un reģenerētais atkritumu daudzums pret attiecīgajā gadā radīto atkritumu daudzumu, %	34,97	59,0	47,38	48%
Iedzīvotāju skaits, kuriem nodrošināti centralizēto notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumu faktiskie pieslēgumi	1 279 578	1 321 368	1 302 700	45%
Iedzīvotāju īpatsvars, kuriem nodrošināti normatīvo aktu prasībām atbilstošu centralizēto notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumu pieslēgumi, %	85,5	92,0	88,9	48%
Vides monitoringa vietu skaits, kurās tiek veikts vides monitoringa atbilstoši direktīvu prasībām	927	1 120	1 378	123%
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars apstrādes rūpniecības enerģijas patēriņā, %	38,0	51,0	44,5	50%
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars saražotajā centralizētajā siltumenerģijā, %	22,6	60,0	57,76	94%
Reģistrēto elektroauto skaits	16	693	1 049	153%

III. Atziņas Eiropas Savienības fondu horizontālās prioritātes ieviešanā un ierosinājumi nepieciešamajai rīcībai nākamajā periodā

Projektos iekļautajām darbībām sagaidāma **ilgtermiņa pozitīva ietekme** uz vides un dabas kvalitātes saglabāšanu un klimata pārmaiņu mērķu sasniegšanu, ja tiek nodrošināta SAM ar tiešu un netiešu pozitīvu ietekmi uz horizontālo principu plānoto uzraudzības rādītāju, it īpaši rezultāta rādītāju (9.tabula) sasniegšana. Tā kā vairāku rādītāju sasniegšanas progress nav apmierinošs, visām iesaistītajām pusēm ir proaktīvi jārīkojas projektu mērķu un rādītāju sasniegšanai.

Lai nodrošinātu *Zaļā kursa* mērķu sasniegšanu, ir būtiski turpināt vides, dabas un klimata nosacījumu iekļaušanu Eiropas Savienības fondu projektu nosacījumos un noteikt uzraudzības rādītāju mērķa vērtības, ievērot **principa “nenodarīt būtisku kaitējumu”** visās tautsaimniecības nozarēs, ne tikai tajās, kurās ir tieša ietekme. Ir būtiski nodrošināt starp nozarēm saskaņotas un papildinošas rīcības, lai nepieļautu, ka kādas nozares attīstība paredz pasākumus, kas negatīvi ietekmē citas nozares, ietekmē klimatu, vides un dabas kvalitāti.

Sagatavoja: I.Opermane
66016745, e-pasts: ilze.opermane@varam.gov.lv

¹⁰ Eiropas Savienības fondu tīmekļvietne <https://www.esfondi.lv/2020.gads>